

ГОД. XXI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 5.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Издава за време бављена позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ПОЗОРНИЦА КАО МОРАЛНА УСТАНОВА.

(Наставак.)

Али делокруг позорнице иде још даље. Још и тамо, где религија и закони држе да је испод њихова достојанства, да прате људске осећаје. и тамо још она ради за наше образовање. Срећу друштвену мути исто толико лудост колико и порок и злочин. Искуство нас учи, да откако је света и века у ткању човечијих ствари често највећи терети висе о најмањим и најтањим кончићима, па кад ми делање пратимо натраг до извора му, пре ћемо се десет пута морати насмејати, него што ћемо се једанпут ужаснути. Што сам старији тиме бива мој списак зликоваца сваким даном све то краћи, али списак луда и будала све пунији и дужи. Ако сва морална кривица једнога појаса из једног и истог извора извире, ако су све оне страховите крајности од порока, којима је икада жигосан био, само виши ступњи својства једног, на које се најпосле ми свиколици једнодушно смешкамо и милујемо их: к'о зашто не би природе и код другог појаса тим истим путем ишла? Ја знам само једну тајну, која је у стању да човека од неваљалства сачува, а та је — сачувај му срце од слабости.

Велики део тога дејства можемо од позорнице очекивати. Она пружа великој множини будала огледало, да се у њему виде, она их застићује спасоносним исмевањем у хиљаду разних нам облика. Што је пређе постизавала тиме, што нас је ганула и заплашила, то чини сада овде (можда брже и ситурније) шалом и сатиром. Кад бисмо нешто хтели да оценимо шаљиву игру и трагедију по постигнутом дејству, можда би искуство првој предност досудило. Исмевање и презирање жешће ране понос човеков, него што згнушавање савест му кињи и мучи. Наш кукавичлук скрива се пред страшним, али нас баш тај кукавичлук предаје жаоци сатире. За-

кон и савест чувају нас често од злочина и порока — за осећање, да смо смешни треба нам неко особито, финије чуло, које нигде тако не развијамо као пред позорницом. Можда ћемо и допустити, да нам пријатељ напада на морал, на срце, али муке ће нас стати, да му и једно једино исмевање само опростимо. Наши преступи подносе надзорника и судију, а наше слабости нерадо имају сведока. Једина позорница може исмевати наше слабости, јер она штеди нашу осетљивост, она не ће да каже, који је то луда, кога се то тиче. И не поцрвенимо, а видимо како нам маска пада из огледала и захвални смо у потаји за тако благо поступање.

Али са њезиним великим делокругом не ћемо бити још дуго готови. Позорница је више него икоја друга јавна установа у држави школа за практичну мудрост, кажипут у грађанском животу, сигуран кључ најтајнијим ходницима човечије душе. Допуштам, да самоубље и оглуглост савести могу често њено најбоље дејство да униште, могу да се још хиљаду порока пред њезиним огледалом дрско одрже, могу хиљаду добрих чустава да се безуспешно одбију од ладних срдаца у гледалаца — и ја сам сам тог мишљења, да Молијеров Харпагон можда није досада ни једног кајишара поправио, да је самоубица Беверлеј мало своје братије од коцкања одвратио, да несретна историја о разбојницима Карла Мора не ће друмове много сигурнијима начинити — али све кад бисмо то велико дејство позорнице ограничили, кад бисмо хтели толико неправедни да будемо, па да узмемо као да га са свим и нема — колико још много, много преостаје још од њезина уплива? Ако она множину порока баш нити тамани, нити умаљује, зар нас она није упознала с њима? — Са тим грешницима, са тим будалама ми

морамо да живимо. Морамо се или уклонити њима с пута, или се с њима сусретати, морамо их поткопавати или им подлегати. Али нас сад већ више не изненађују, ми смо спремни да им дочекамо нападаје. Позорница нам је проказала тајну, како ћемо их изнаћи и како ћемо их безопасним учинити. Она је лукавом претваралу скинула навучену образину, она је открила мрежу, у коју нас лукавство и сплетка уплетоме. Превару и притворство је извукла из кривуда-

вих лавирината и на светлост изнела њихово страшно лице. Може бити, да се који блудник не ће застрашити од Сирене на умору, можда све слике кажњена завођења не ће његову жар разхладити, па можда је и лукава представљачица озбиљно себи предузела, да то дејство осујети — доста је среће, да безазлена невиност сада познаје замке, које је чекају, а позорница да ју је научила, да не верује његовим заклетвама и да стрепи од његова обожавања.

(Наставиће се.)

НЕШТО О НАШОЈ УМЕТНОСТИ.

(Свршетак.)

У свакоме народу и у свако доба потребни су, дакле, чланови крпкога духа, људи, који су у стању савлађивати страсти своје за љубав општег мира и благостања, али маленим и политички разједињеним народима то је у толико већма потребније. Без великих жртава појединаца општи се идеали не реализу никад. Колико ова истина важи за све народе и за сва времена у опште, у толико више за нас Србе. Ко ће од обичних смртних грађана да створи грађане Катоне, а од малобројних наших чета непобедиву јелинску армаду? Без сумње правац и дух вапистања нашег.

Ми не ћемо, да напомињемо она питања, која су релативно, према нашој снази велика; ми ћемо само с болом у души да констатијемо један факат, а тај је: да за последњих година у нашем јавном животу почиње наступати прилична анархија у погледу друштвеног морала. Сви ауторитети народни и државни, бачени су у прашину; служба народу своме свела се на обичне фразе, а врлине грађанске прогањају се као какво зло. У време, кад ваља за своје личне интересе и прохтеве највећма да се жртвујемо на жртвенику општих интереса, ми чинимо по готову обратно.

Тако је! Ми можда имамо релативно и добрих државника, научара, војсковођа, књи-

жевника; ми имамо и довољно учених људи; али колико имамо људи крпкога карактера?

Личности, које посвете свој живот васпитању свога народа, путем лепих вештина, заслужују, као и остали учитељи његови, свако признање и захвалност, тим више, што је живот њихов најчешће проткан најцрњим патњама и невољама. И код велпких и модерних народа начин њихова живота није регулисан тако, како би они, односно њихове породице биле колико толико осигуране од беде, јер то у неколико условљава и сам начин, којим они служе општем добру, али код малених и сиромашних народа, као ми што смо, то је још горе. Сама установа овога друштва најбољи је доказ за ово. Ко се од нас не сећа покојних глумаца наших, који су нас читава два покољења одушевљавали игром својом, износећи нам јунаке, који су у стојичкоме одрицању тражили задовољства себи. Али они су умрли, и потомци њихова, као и деца још многих свештеника друштвенога морала, остављена, очекују наше помоћи.

Прилике захтевају од нас много жртава и доста самопрегоревања. Нужно је одржати у снази све оне установе и сва предузећа, које добру воде. Тиме се улива храброст у срца бораца и буди се племенита сујета за славом!

И С Т И Ж И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.
(Златан мајдан. Комедија из јавног живота у три чина, написао дон Томас Родрихујес Руби,

са шпанског превео Хајм Давичо.)

Не знам ко је то тако хтео, да ли случај или управа, доста то, да је и друга новина ове

сезоне — да останем код дра Батута — заграбљена из шпањолског врта. И прва и друга дошле су до нас амо преко Београда но у Београд су канда дошле свака друкчије. За „Галеота“ смо чули да га је превео неки М. Миљковић но нисмо чули одакле, код „Златног мајдана“ пак изреком нам се каже да је са шпанског, дакле са оригинала преведен. Но то најпосле није толико важно, шта више може са свим и отпасти испред куд и камо важнијег питања о вредности, пе но душе апсолутној, но релативној или још боље да се изразим, с нашом управом у претходној јој препоруци у 2 броју „Браника“ о. г., актуалној вредности тих дела овде у нас. Ако је „Галеото“, нарочито завршетком својим, донекле управо несхватљив за нас те мора изазвати окорну опозицију наших принципа о дужностима и моралу, то је „Златни мајдан“ не само донекле неразумљив те и чудан него баш отуђ беспредметан за српске гледаоце и слушаоце с ове стране Саве и Дунава. Карикатура дипломатскога штреберства или, што рекла наша управа, сатира на њ може, ја држим, непосредно утецати само онде, где је то, што се њом исмева и шиба, некако конкретно, нешто што човек има пред очима, а тек ми овде нисмо у таквим приликама и ја заиста не знам, ко је у реченој препоруци мишљен под „наши политичари“ и какве су то те „наше неприлике“. Боже сачувај да бих рекао, е ми овде у опште немамо неприлика, али то тек нису те неприлике, које шпански „бољи млађи писац“ жигосе у свом „Златном мајдану“; међу нама овде — мислим стрикте нас Србе — тек не може бити говора о „политичким трзавицама, које доводе народ и земљу до ивице пропасти“. Оно остало пак, што је мање више опште и што би могло заинтересовати гледаоце свакога рода и рвета, тако је незнатно у „Златном мајдану“, тако подређено главном мотиву, да једва промаља главу. Није дакле чудо, што „Златни мајдан“ не може скоро ни за часак да забави гледаоце, који у овој или оној — признајем: јасно и фино и са доста хумора истакнутој — појенти не могу да створе себи алузије на своје прилике. Сећам се веома добро, ма да је прошло од тога времена већ две десетине година, како је Сардуов „Rabagas“ у Београду изазвао сензацију, ма и у опозитивном смислу. А „Златни мајдан“ као да је копија Сардуовој сатири. По том закључујем, да је и „Златни мајдан“ изазвао, можда баш не сензацију но свакако интересовање те и допадање у Београду. Но што је у Београду забавно и занимљиво, не мора бити у Новом Саду и Хајм Давичо, кад се латио да преведе „Златни мајдан“, за цело је на оку имао само позоришну краљевског српског позоришта београдског. Но осим тога и тај шпањолски „бољи млађи писац“ — који је, мимогред буди речено, ванредно галантан, јер у списку лица даје првенство дамама

— мало сувише претпоставља и у гледалаца дипломатске општроумности и праксе, кад тако вратоломно скаче с развојем дипломатске акције адвоката дон-Јасинта и честите му компаније. Стари часни Аристотеле дао би му колајну за заслуге, што је једном од његова три јединства умео толико да прибави важности, но ми, који смо се родили већ по што је Шекспир начинио *tabula rasa* са јединствима, тешко можемо да схватимо, да један дан „савремене парламентарне ере“ може да почини толика чуда, колика нам хоће да натура тај шпањолски „бољи млађи писац“ заједно са својим ванредним адвокатима, „достојанственим“ песницима по занату, нешто и преко мере пустоловним војницима (шаржа нам се не каже), плитким инжењерима и изгладнелим „медицинарима“. Ако је и карикатура, не мора бити оно, где човек одмах слегне раменима, јер „опажа намеру и озловољи се“. Ја сам дуго — некако чак до краја другог чина — био у сумњи кога да кривим са те несносне раз- и наметљивости. Учинило ми се најпре да приказивачи носе грех на души, да тобоже појентују сувише драстично, али што се већма улазило у саму ствар, све сам се већма уверавао, да је једино тај шпањолски „бољи млађи писац“ крив свему и да је управо несносан, што приморава приказиваче, да претерују. Волео бих ја видети тога глумца, који би се могао тако неугодно размахнути, кад му писац, па ма то сад био и шпањолски „бољи млађи“, не би метнуо у уста оне, ако тако смем рећи, политичко-моралне, или управо неморалне гаскоњаде.

Кад би управа не друго него баш забранила нашим глумцима, да даље рију и копају по том шпањолском „Златном мајдану“, не би било отуђ викакве штете, до те једине, да Добриновић не би имао више маха похвастати се тако јединствено створеном шаржом, као што је његов „ђенерао дон Адам, гроф Алмадрава“. Но како Добриновић има и ван тога доста прилике да покаже шта само он уме, могла би управа без и најмање гриже савести систирати даље ровање и копање по шпањолском „Златном мајдану.“

Г.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ. (Недељни ред представа.)

У четвртак 11. (23.) јануара: „Досадан свет“. Шаљива игра у 3 чина, написао Е. Палрон, с француског превео М. Р. Поповић.

У суботу 13. (25.) јануара: „За круну“. Драма у 5 чинова, написао Франсоа Копе, с француског превео Д. Ђокић.

У уторак 16. (28.) јануара први пут: „Булинаруви“. Комедија — водвиљ у 3 чина, написали Морис Ордоно, Албен Валабрег и Анри Керул, превела с француског Станка Ђ. Глишићева.

Издаје управа срп. нар. позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

10. Представа. **У ДУНЂЕРСКОМ ПОЗОРИШТУ.** У претплати 3.

У Новоме Саду, у уторак 9. (21) јануара 1896.

ПРВИ ПУТ:

ЖЕНСКА ВЛАДА.

Са 100 дуката награђена шаљива игра у 3 чина написао Е. Сиглигети, посрбио Љубомир Лотић.

Редитељ: Добриновић

ОСОБЕ:

Стојан Пејић економ	— —	Васиљевић.	Кумрија, Лукићева	} собарица	—	Миловановићка.	
Јелена, жена му	— — —	С. Бакаловићка.	Чубра, Пејићева		—	—	Д. Туцаковићева
Панта Лукић, брат Јеленин	—	Спасић.	Кувар	} код Пејића	— —	Илић.	
Савка, жена му	— — —	З. Ђуришићева.	Коњушар		— —	— —	Иваштанин.
Перса Надићка, млада удовица	— — —	Ј. Весићева.	Слуга		— —	— —	Бајин.
Макса Јовић	— — —	Тодосић.	Први гост	— — — —	— —	Душановић.	
			Други гост	— — — —	— —	Поповић.	

У четвртак 11. (23.) јануара: „Досадан свет“. Шаљива игра у 3 чина, написао Е. Палрон, с француског превео М. Р. Поповић.

Умољавају се лепо све поштоване госпође и госпођице, да би изволели без шешира седити на својим седиштима у паркету и партеру.

Улазнице могу се добити у књижари браће М. Поповића од 9—12 пре подне, од 3—5 сахата после подне у позоришту и после на каси.

Почетак тачно у 7, свршетак у 9¹/₂ сахата.